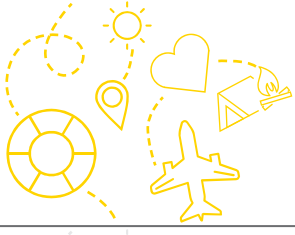

Pandemi dönemi turizm

2021

Pandemi dönemi turizm

Pandemi öncesi turizm

Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını, hareketliliği büyük ölçüde kısıtladığından başta turizm sektörü olmak üzere birçok sektörü olumsuz yönde etkiledi. Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm sektörü özellikle Türkiye gibi büyük paya sahip olduğu ülkelerde, ekonomi için büyük önem taşıyor. Covid-19'dan önce Türkiye, turizm sektöründe pozitif yönde bir eğilim yaşamaya devam etti.

Türkiye'de 2019 yılında turizmin gayrisafi milli hasılaya doğrudan katkısı 37,5 milyar dolar olarak gerçekleşti ve 51,9 milyon ziyaret eden turist sayısı ve 34,5 milyar dolar turizmden elde edilen gelir ile son 9 yıldaki en yüksek rakamlara ulaştı. 2019 yılında Dünya Turizm Örgütü'ne göre ziyaret eden turist sayısı bazında Dünya'da ilk 10 turizm destinasyonu arasında yer aldı.

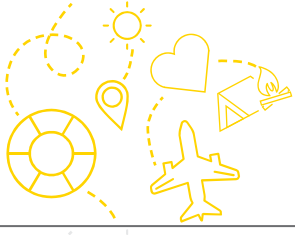
Türkiye'nin toplam turizm geliri, 2019 yılında TÜİK'e göre bir rekor olarak bir önceki seneye göre %17 artışla 34,5 milyar dolara ulaştı. Kişi başı ortalama harcama 666 dolar, gecelik ortalama harcama ise 68 dolar oldu. Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısı, 2019 yılında bir önceki seneye göre %14 artarak 51,9 milyon olarak gerçekleşti. 2019 yılında 7 milyon ziyaretçi ile Rusya, Türkiye'ye en çok turist gönderen ülke oldu. Almanya 5 milyon turist ile listede ikinci sırada yer alırken, Almanya'yı 2,7 milyon turist ile Bulgaristan, 2,6 milyon turist ile İngiltere ve 2,1 milyon turistle İran takip etti.

Pandemi dönemi turizm

Türkiye'de ilk Covid-19 vakasının 11 Mart 2020 tarihinde tespit edilmesiyle kısıtlamalar başladı. Pandeminin başlangıç yılı olan 2020'de Türkiye'nin toplam turizm geliri %65 azalışla 12,1 milyar dolara Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısı pandemi sebebiyle gerçekleşen uçuş ve seyahat yasakları sebebiyle %69 azalışla 15,8 milyona geriledi. Ziyaretçilerin %80'i yurt dışında ikamet eden yabancı ziyaretçiler iken %20'si yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları oldu. 2020 yılında da Türkiye'ye en çok turist 2,1 milyon kişi ile önceki yıla göre %69,7 azalış olsa da Rusya'dan geldi. Rusya'yı 1,2 milyon ziyaretçi ile Bulgaristan, 1,1 milyon ziyaretçi ile Almanya, 821 bin ziyaretçi ile İngiltere ve 386 bin ziyaretçi ile İran takip etti. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre, 2020 yılında Türkiye'de yerli ve yabancı ziyaretçilerin en çok konakladığı iller sırasıyla Antalya, İstanbul ve Muğla oldu.

Türkiye, 2019 yılında Dünya Turizm Örgütü'ne göre ziyaret eden turist sayısı bazında Dünya'da ilk 10 turizm destinasyonu arasında yer aldı.

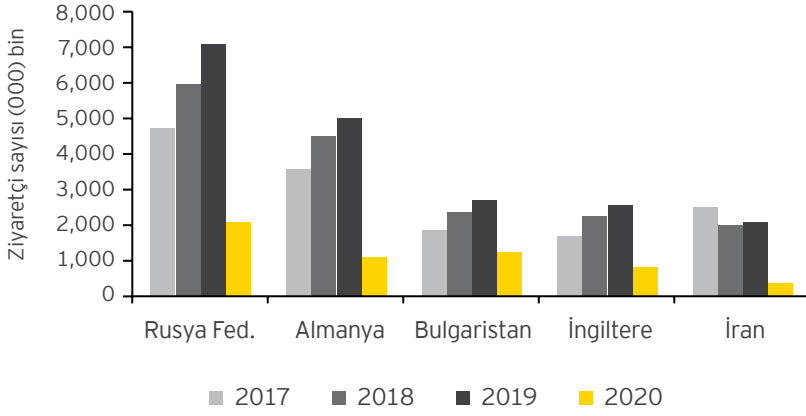
Türkiye'ye en çok turist Rusya'dan geldi. Onu Bulgaristan, Almanya, İngiltere ve İran takip etti.

Turizm geliri 2021 yılının ilk çeyreğinde önceki yılın aynı dönemine göre %40 azalışla toplam 2,5 milyar dolar olarak gerçekleşti.

Milletlere göre ziyaretçi sayısı

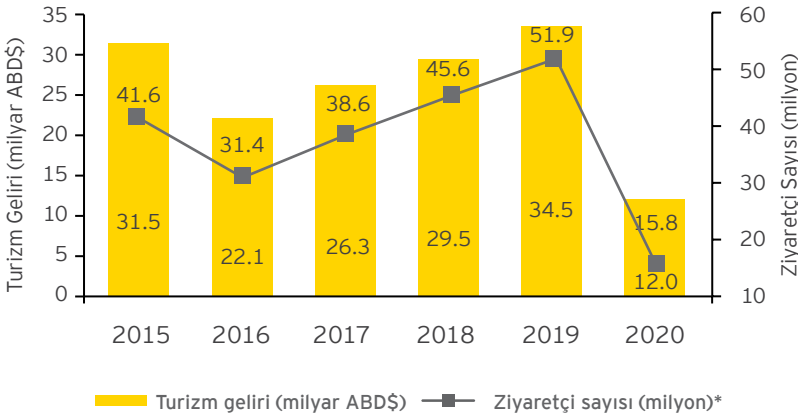

Tüm milletler içindeki oranı

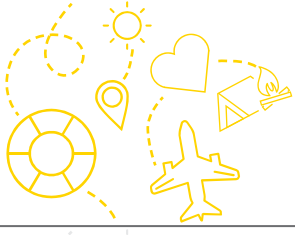
	2017	2018	2019	2020
Rusya Fed.	%15	%15	%16	%17
Almanya	%11	%11	%11	%9
Bulgaristan	%6	%6	%6	%10
İngiltere	%5	%6	%6	%6
İran	%8	%5	%5	%3

Türkiye'nin turizm geliri, kısıtlamaların kısmi olarak başladığı 2020 yılının ilk çeyreğinde 4,1 milyar dolar olarak gerçekleşmişken, 2021 yılının ilk çeyreğinde %40 azalışla toplam 2,5 milyar dolar olarak gerçekleşti. 2021'in ikinci çeyreğinde turizm gelirin yaklaşık 3 milyar dolar olarak gerçekleşmesiyle birlikte 2021'in ilk yarısında 5,5 milyar dolar turizm geliri elde edilmiş oldu.

Turizm geliri - Ziyaretçi sayısı

* Ziyaretçi verileri yabancıları ve yurt dışında ikamet eden vatandaşları içerir.

Türkiye'yi 2021 yılının ilk çeyreğinde önceki yılın aynı dönemine göre %54 azalışla 2,6 milyon kişi ziyaret etti.

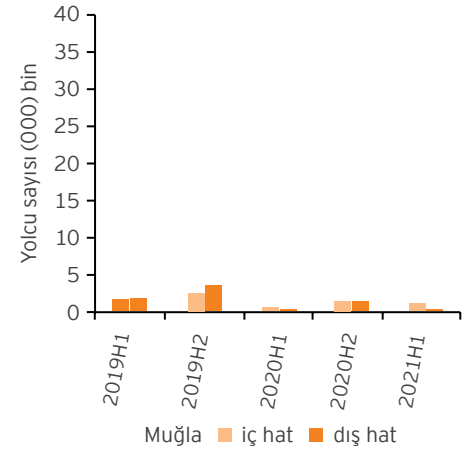
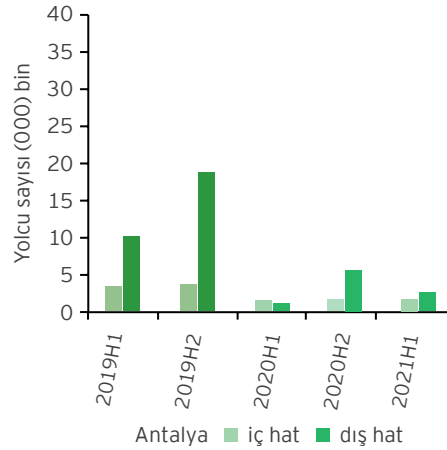
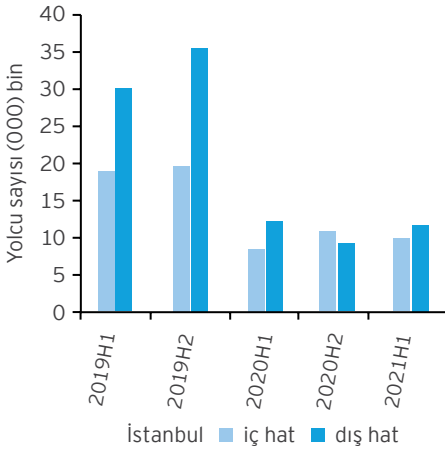
Türkiye'yi 2020 yılının ilk çeyreğinde 5,6 milyon kişi ziyaret etti. 2021 yılının ilk çeyreği dikkate alındığında ise %54 azalışla 2,6 milyon ziyaretçiye ulaşıldı. 2021 yılının ikinci çeyreğinde 4 milyon kişinin ziyaret etmesiyle 2021 yılının ilk yarısında yaklaşık 6,6 milyon kişi Türkiye'yi ziyaret etmiş oldu.

Turizm sektörüne önemli bir katkısı olacağı düşünülen Galataport İstanbul'a, Nisan ayında yavaşması planlanan ve salgın nedeniyle ertelenen ilk geminin 2021 4. Çeyrek'te gelmesi beklenmektedir.

Türkiye Otelciler Birliği (TUROB) tarafından gelen - giden iç ve dış hat yolcu trafiğinin açıklandığı Havalimanı İstatistikleri'ne göre, pandemi öncesi ve pandemi dönemi

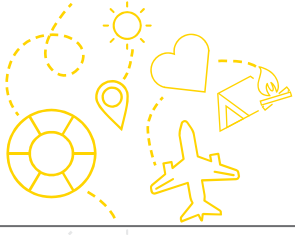
karşılaştırıldığında uluslararası seyahat yasaklarının etkisiyle dış hat yolcu sayısındaki azalışın iç hatta göre daha fazla olduğu gözlemlendi. 2021 yılının ilk yarısı bir önceki yılın ilk yarısıyla karşılaştırıldığında ise İstanbul'daki havalimanlarında iç hatta %15 ve toplamında %3'lük bir artış görülürken, dış hatta %5'lik azalış görüldü. Antalya Havalimanı ve Muğla'daki havalimanlarında ise 2021 yılının ilk yarısında 2020 yılının ilk yarısına kıyasla özellikle dış hatlar ziyaretçi sayısında ciddi bir artış görüldü. 2021 yılında bir önceki yıla göre hava trafiğinde artış görülse de 2019'daki seviyeler yakalanamadı.

Havalimanı girişleri

Turizm & Yatırım Dergisi'nin 2021 yılı Ocak ayı sayısında yayınladığı "İller Bazında Yabancı Otel Zincirleri" araştırma bulgularına göre, Türkiye'nin 44 şehrinde 368 otele sahip 23 yabancı markalı otel zinciri bulunuyor. En çok yabancı markalı otel zincirine sahip olan il 140 otel ile İstanbul olurken, İstanbul'u 45 otel ile Antalya ve 25 otel ile Muğla takip ediyor. Araştırma, büyük otel gruplarının 2021 yılı ve sonrasında açmayı planladıkları 74 otel ile Türkiye'ye olan ilgilerinin

devam ettiğini gösteriyor. Marriott International'ın açmayı planladığı 17 otelle otel markaları bazında yeni yatırımlarda ilk sırada yer aldığı görülüyor. Marriott'u 15 otel ile Wyndham Hotels & Resorts, 12 otel ile Hilton Grubu, 11 otel ile Continent Worldwide Hotels, 8 otel ile BWH Hotel Group, 6 otel ile Accor, 4 otel ile Radisson, 1'er otel ile ise Mandarin Oriental ve Hyatt Hotels & Resorts grupları takip ediyor.

Pandemi sebebiyle özellikle konaklayan yabancı turist oranında düşüş görüldü.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan, yerli ve yabancı turist konaklamalarını içeren Konaklama İstatistikleri verisine göre, doluluk oranlarında 2021 yılı ilk altı aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında iyileşme görülürken, 2019 yılının aynı dönemindeki seviyelerin gerisinde kaldığı görülüyor. Pandemi sebebiyle özellikle konaklayan yabancı turist oranında düşüş görüldü. 2021 yılı Haziran ayında Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde İstanbul'da %36,33, Antalya'da %41,74 ve Muğla'da %36,34 doluluk oranı kaydedildi.

Türkiye konaklama doluluk oranı

İller	2019 - Haziran			2020 - Haziran			2021 - Haziran		
	Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri			Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri			Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri		
	Doluluk Oranı (%)			Doluluk Oranı (%)			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
İstanbul	%45,4	%16,29	%61,69	%2,86	%5,47	%8,32	%24,58	%11,75	%36,33
Antalya	%81,64	%7,7	%89,34	%0,2	%2,35	%2,55	%32,6	%9,14	%41,74
Muğla	%62,2	%18,98	%81,18	%0,23	%7,52	%7,75	%16,68	%19,66	%36,34

Eurostat'ın yatak doluluk oranı verisine göre, 2021 yılı Mart ayında Türkiye'de %25,95, İspanya'da %19,37, İtalya'da %12,1 ve Yunanistan'da %9,7 doluluk oranı gerçekleşti. Avrupa'nın Covid-19 salgınının yeni merkezi olarak açıklandığı 2020 yılının Mart ayını bir önceki yılın Mart ayı ile karşılaştırdığımızda, doluluk oranlarında İtalya'da %73, Türkiye'de %50, Yunanistan'da %47 ve İspanya'da %45 kayıp yaşandı.

TÜİK verilerine göre, 2021 yılının ilk çeyreğinde 943 dolar olan kişi başı ortalama harcama ikinci çeyrekte 739 dolar olurken, 2021 yılının ilk çeyreğinde 56 dolar olan gecelik ortalama harcama ise ikinci çeyrekte 57 dolar oldu.

Türkiye, son yıllarda siyasi ve politik çeşitli sorunlar sebebiyle turizm sektöründe farklı dönemlerde sıkıntılar yaşadı. Diğer yandan salgının etkisini arttırmasıyla birlikte finansal borçların geri ödemesinin yönetilmesi zor bir hal aldı. 16 milyar dolara ulaşan turizm sektörü borç yükünün kendi öz kaynaklarından karşılanması zor gözükmemekte olup finansal destek gerekebileceği düşünülüyor.

Avrupa konaklama doluluk oranı

	2019 Mart	2020 Mart	2021 Mart
İtalya	%40,0	%10,7	%12,9
İspanya	%53,3	%29,3	%19,4
Yunanistan	%21,5	%11,3	%9,7
Türkiye	%38,3	%19,2	%25,9

Kişi Başı Ortalama Harcama (\$)

	2019	2020	2021
I. çeyrek	697	727	943
II. çeyrek	625	-	739
III. çeyrek	649	722	-
IV. çeyrek	727	854	-
Yıllık	666	762	-

Pandemi sonrası her şey dahil konseptli konaklama işletmeleri yerine kamp yapma, karavan kiralama, denize erişimi olan ev kiralama, tekne kiralama ve butik otellerden yana tercihler ön plana çıktı.

Pandemi, tüketicilerin davranışlarını da etkiledi. Sağlık ve güvenlik tercihleri değişen talepler arasında yerini aldı. Seyahat edenler artık, gidecekleri bölgenin risk yoğunluğuna, otelin Covid-19 tedbirlerine ve otel içerisindeki sağlık merkezine dikkat ediyor. Ziyaretçiler, konaklama tesisi tercih ederken hijyen ve temizlik kriterlerini geçmişe göre daha çok dikkate almaya başladılar. Yeni normal dönemine geçişte konaklama ve yeme-içme tesislerinin temizlik ve hijyen standartlarını denetleyen Güvenli Turizm Sertifikası programının ziyaretçilerinin tercihlerinde etkili olduğu düşünülüyor. Bununla beraber, kalabalık ortamlardan uzaklaşma ve sosyal mesafe gerekliliği sebebiyle kişilerin tatil tercihlerinde bireysel olarak yapılabilecek etkinlikleri tercih etme eğilimi artıyor. Her şey dahil konseptli konaklama işletmeleri yerine kamp yapma, karavan kiralama, denize erişimi olan ev kiralama, tekne kiralama ve butik otellerden yana tercihler ön plana çıktı. Kitle turizmi anlayışından alternatif turizm türlerine doğru değişen bir trend oluşuyor. Daha az insan temasını mümkün olduğu doğa temelli turizmde artış eğilimi beklenirken, bu eğilimin Türkiye için fırsat olduğu düşünülüyor. Ulaşımında ise Türkiye'de uçak yolculuğu yerine araç kiralamanın daha çok tercih edilme eğiliminde olduğu gözlemlendi.

Son yıllarda yükselişte olan online rezervasyon başta olmak üzere dijitalleşme eğilimi de pandemi ile ivmesini arttırdı. COVID19'un fiziksel teması kısıtlaması ile turizm işletmeleri teknolojiye yararlandıkları yeni çıkış yolları arıyor. İşletmeler, alternatif bir seyahat olarak sanal gerçekliği bir araç olarak görüyorlar. Bu teknoloji turizm sektörünü canlandırarak alternatif bir yol olarak görülsede yer değiştirilmeden seyahatin mümkün olduğu bu teknolojinin turizm için bir tehlike oluşturabileceği de düşünülüyor. Turizm sektöründeki artan dijitalleşme eğiliminin pandemi sonrasında da önemini koruyacağı öngörülmekte olup, önümüzdeki süreçte turistik işletmelerin bilgi işlem harcamalarına ayıracağı payın büyümesi bekleniyor.

Pandemi ile değişen bir diğer alışkanlık ise birçok şirketin uzaktan çalışma imkânı tanıması oldu. Turizm sektöründeki trendleri de önden takip eden yenilikçi şirketlerin, uzaktan çalışma uygulamasını yaz aylarında tatil köylerine taşıma eğilimine girdiği gözlemleniyor. Şirketlerin bu eğiliminin turizm sektörünü olumlu yönde etkileyebileceği düşünülüyor.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), 2021 yılının ikinci yarısı için uluslararası seyahatte olası bir toparlanmayı dikkate aldıkları iki senaryo belirledi. Bu iki

senaryo, seyahat kısıtlamalarının büyük ölçüde kaldırılması ve aşılama programlarının başarısı gibi faktörlere dayanıyor. Senaryolardan ilki, 2020 yılındaki düşüşe kıyasla 2021 yılı Temmuz ayında uluslararası ziyaretçilerin %66'lık bir artışla sonuçlanacağını öngörüyor. Fakat bu artışın yine de 2019'da kaydedilen seviyelerin %55 altında olacağını belirtiyor. İkinci senaryo ise, 2020 yılına göre gelen ziyaretçilerde %30'luk artış oranını sağlayacak 2021 yılı Eylül ayında potansiyel bir toparlanmayı öngörüyor.

UNWTO, beklenen iyileşme süresi hakkında bir diğer gelecek öngörüsünü de 2021 yılı Mayıs ayında sonuçlarını yayınladığı Turizm Uzmanları Paneli'nin anketinin sonuçları üzerinden belirtiyor. Uzmanların %49'u 2024 ve sonrasında, %36'sı 2023'te, %14'ü 2022'de ve %1'i 2021'de pandemi öncesi 2019 seviyelerine dönüş olacağını belirtiyor. Sektörün toparlanmasının önündeki en büyük engelin ise seyahat kısıtlamalarının sürekli olarak uygulanmasının yanı sıra seyahat ve sağlık protokollerindeki koordinasyon eksikliği olduğuna işaret ediliyor.

Incentive Travel Industry Index (ITII) Raporu, Türkiye'nin daha önceki dönemlerde de yaşadığı zorluk ve ardından canlanma ve iyileşmeyi deneyimlemesi sebebiyle dayanıklılığını geliştirdiği ve bu durumun Türkiye için güçlü bir rekabet avantajı olarak görüldüğü ifade ediliyor.

2021 yılı Haziran ayı itibarıyla uçuşların açılması, aşılama hız kazanması ve de 1 Temmuz 2021 itibarıyla kısıtlamaların azaltılmasının etkisiyle turizm sektöründe bir toparlanma olacağı öngörülmekte idi. Fakat Haziran 2021 itibarıyla Covid-19 Delta varyantının ortaya çıkmasıyla beraber sektörde belirsizlik devam ediyor. Ortaya çıkan Delta varyantının daha hızlı yayılması, ülkelerin kısıtlamaları yeniden getirmesini gündeme getirdi. Bu belirsizlik ortamında açıklanan ilk yarı verileri, 2021 Haziran ayında öngörülen toparlanmanın gerçekleşmediğine işaret ederken, özellikle uluslararası turizmin iyileşme sürecinde dalgalanmalar olması bekleniyor. İç turizmin ise daha hızlı bir toparlanmayla 2021'nin ikinci yarısında önceki yıllara kıyasla büyüme kaydedeceği öngörüsü ise beklenen canlanmanın gerçekleşmemesiyle belirsizliğini koruyor.

Sonuç olarak salgının gidişatına bağlı olmakla birlikte, turizm sektörünün 2019 ve öncesi seviyesindeki durumuna 2023'ten önce gelebileceği öngörülmüyor.

EY | Daha iyi bir çalışma dünyası oluşturmak

EY olarak amacımız; müşterilerimiz, çalışanlarımız ve toplum için değer yaratırken aynı zamanda sermaye piyasalarında güvenin ve daha iyi bir çalışma dünyasının oluşmasına katkıda bulunmaktır.

Dünya çapında 150'den fazla ülkede, sahip olduğumuz veri ve teknoloji ile hizmet veren ekiplerimizle, denetimde güveni sağlarken müşterilerimizin gelişmesine ve dönüşmesine destek oluyoruz.

Bağımsız denetim, danışmanlık, hukuk, kurumsal finansman, strateji ve vergi hizmetlerimizle iş dünyasının karşılaştığı zorluklara yeni çözümler sunacak doğru soruları soruyoruz.

EY adı küresel organizasyonu temsil eder ve Ernst & Young Global Limited'in her biri ayrı birer tüzel kişiliğe sahip olan, bir veya daha çok, üye firmasını temsil edebilir. Sınırlı sorumlu bir Birleşik Krallık şirketi olan Ernst & Young Global Limited müşteri hizmeti sunmamaktadır. Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK) kapsamında; EY'nin kişisel verileri nasıl topladığı, kullandığı ve bireylerin sahip olduğu haklara dair bilgilere ey.com/tr_tr/privacy-statement adresinden ulaşabilirsiniz. EY üye şirketleri yerel kanunların yasakladığı bölgelerde hukuk hizmeti sunmaz. Daha fazla bilgi için lütfen ey.com adresini ziyaret edin.

© 2021 EY Türkiye.
Tüm Hakları Saklıdır.

Sadece genel bilgi verme amacıyla sunulan bu yayın muhasebe, vergi, hukuk veya diğer profesyonel hizmetler alanında geçerli bir kaynak olarak kullanılması amacıyla hazırlanmamıştır. Belirli bir konuya ilişkin olarak ilgili danışmana başvurulmalıdır.

ey.com/tr
vergidegundem.com
facebook.com/ErnstYoungTurkiye
instagram.com/eyturkiye
twitter.com/EY_Turkiye

İletişim

Mehmet Küçükaya

Gayrimenkul ve Turizm Sektör Lideri

mehmet.kucukkaya@tr.ey.com

Gün Gökaya

Strateji ve Kurumsal Finansman Ticari Gayrimenkul İşlemleri Direktörü

gun.gokkaya@tr.ey.com

Pınar Şimşek

Strateji ve Kurumsal Finansman Ticari Gayrimenkul İşlemleri Kıdemli Müdürü

pinar.simsek@tr.ey.com